

Knuppelvrijdag was begin van Fries in recht

Van onze medewerker

Een halve eeuw geleden werd wettelijk geregeld dat het Fries in het juridisch en bestuurlijk verkeer kon worden gebruikt. Daaraan ging een lange geschiedenis vooraf, die door rechtshistoricus Bastiaan van der Velden nu is opgetekend. Hoewel het Europees Handvest voor regionale talen het Fries de hoogste bescherming biedt, verdient de praktijk nog enige verbetering.

Het is een rumoerige dag in Leeuwarden, die vrijdag 16 november 1951. Twee journalisten moeten zich voor de politierechter verantwoorden, omdat zij in een artikel een kantonrechter zouden hebben beledigd. Deze rechter had een verdachte verboden Fries te spreken. De verdachte, een dierenarts, had immers in Utrecht gestudeerd en moest maar Nederlands praten. Het kritische krantenartikel dat daarop volgt, zal in Friesland en ver daarbuiten nog lang nadreunen.

Die vrijdagmiddag is het druk rond het Paleis van Justitie. Het is marktdag, de scholen zijn net uit en er komt wat volk af op de zitting, die toch al gevoelig ligt. Naar schatting zijn er driehonderd mensen op de been, en twee veldwachters geven dat aantal onafhankelijk van elkaar door aan de commissaris – waarop die weer gelooft dat er zeshonderd mensen zijn uitgelopen. Het opstootje wordt met wapenstok en waterkanon de kop ingedrukt. Die dag staat bekend als *Knuppelfreed* (knuppelvrijdag) en is het startschot tot wetgeving over het officiële gebruik van

het Fries in rechtbanken en openbaar bestuur. Dat zelfs *Knuppelfreed* niet uit de lucht komt vallen, beschrijft rechtshistoricus Bastiaan van der Velden in zijn proefschrift *Waar gaan wij heen met het Fries?* (Wolf Legal Publishers), waarop hij 15 oktober aan de Universiteit van Amsterdam promoveerde. Zijn verhaal begint bij de eerste dagen van het Koninkrijk, en loopt via talloze commissies, nota's en Kamerstukken tot aan de huidige praktijk.

Hoeveel inwoners van Friesland spreken er eigenlijk Fries?

Zo'n beetje iedere Fries verstaat het Fries, de helft spreekt het dagelijks thuis. Wel is er sprake van een snelle 'codewisseling': een Fries die met een niet-Fries in gesprek raakt, schakelt meestal zonder problemen over op het Nederlands.

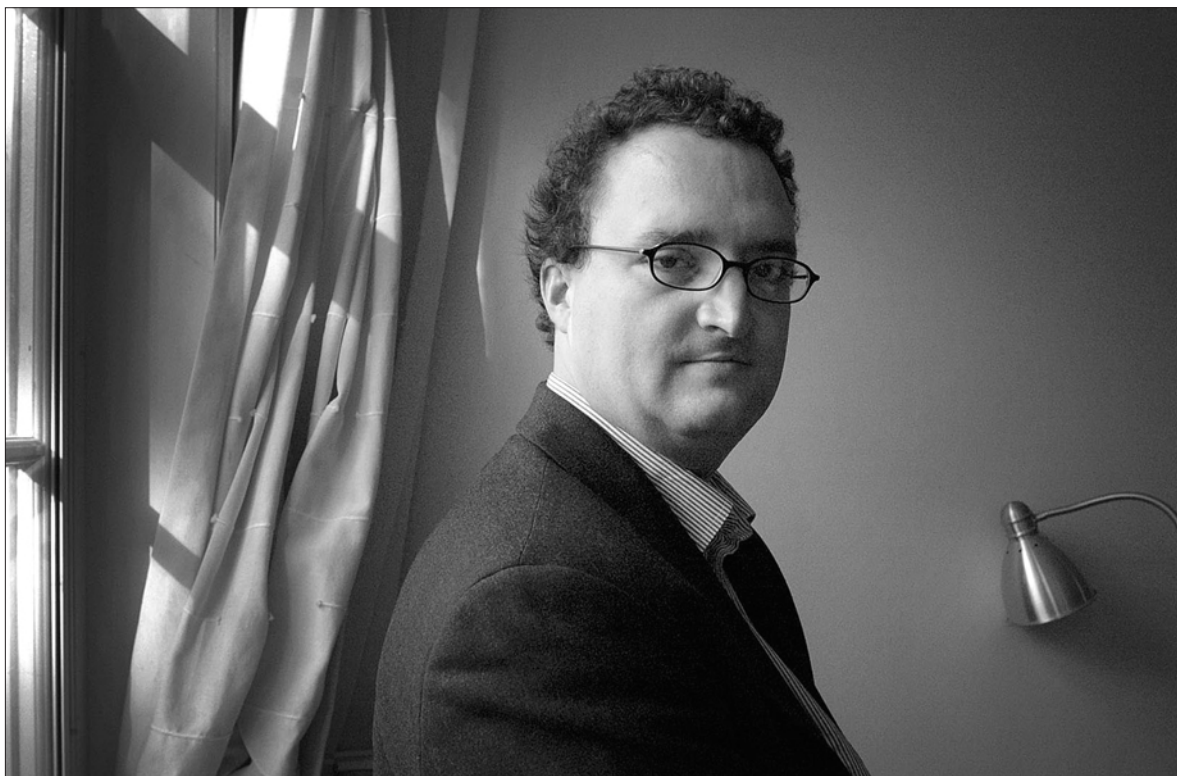
Hoe was de situatie vóór Knuppelfreed?

Vóór de jaren vijftig was er geen wetgeving die het gebruik van het Fries in de rechtszaal regelde. Het behoorde tot de discretionaire bevoegdheid van de rechter om wel of geen Fries toe te staan. Wel erkende men dat het goed was wanneer de Friezen zich in hun eigen taal konden uitdrukken.

Welke rol heeft de Friese Beweging gespeeld in de acceptatie van de Friese taal?

De Friese Beweging, een samenraapsel van allerlei initiatieven en groeperingen, komt rond 1800 op en vraagt om aandacht voor de Friese taal en cultuur. Er zijn processen-verbaal bekend van rechtszittingen uit 1820 waarin getuigen aan het woord komen die zelf weer iemand citeren, en die citaten staan in het Fries. Grote delen van de inwoners van Friesland spraken in die tijd Nederlands als een 'tweede' taal, dus het zou veel langer duren – denk aan de vertaling – om de zaak in het Nederlands te houden. Wel zie je dat rechters regelmatig vragen of verdachten geen Nederlands kunnen spreken. Dat was natuurlijk koren op de molen van de Friese Beweging.

Dergelijke vragen leidden tot aandacht in de pers, het *Weekblad van het Recht* schreef erover en langzaam sijpelde het door naar de Tweede Kamer. Die vroeg aan de minister van Justitie of er geld moest worden vrijgemaakt voor tolken als er Fries

Bastiaan van der Velden: 'Politiek Den Haag verzette zich aanvankelijk tegen het gebruik van het Fries in officiële ambtelijke stukken. Maar De Friese Beweging won aan invloed.' Foto: Paul le Clercq

werd gesproken voor een Nederlandstalige rechter. Vervolgens ging de Friese Beweging ook politieke eisen stellen: ook in gemeenteraden moet Fries worden gesproken. Daarachter zat steeds het idee dat mensen zich beter kunnen uitdrukken in de taal die ze dagelijks spreken.

Niet iedereen zal blij zijn geweest met het Fries in de rechtbank en het openbaar bestuur.

In Den Haag heerste inderdaad de

ambtenaren kunnen cursussen Fries volgen.

Toch is de Friese Beweging uiteindelijk sterker dan het Haagse 'verzet'. De Friese Beweging komt na de Tweede Wereldoorlog dichter bij de macht te liggen en krijgt dan meer invloed. Enkele jaren na *Knuppelfreed* wordt de Wet gebruik Friese taal van kracht, die handelt over het Fries in de rechtszaal. Maar dat is pas het begin. In de jaren zeventig gaan enkele

van het gebruik van het Fries in de rechtszaal.

Is de wet- en regelgeving nu op orde, of zijn er nog hiaten?

De Nederlandse wetgeving is in overeenstemming met het Europees Handvest voor regionale talen. Het is wel betreurenswaardig dat de wetgever aan de ene kant alles mooi regelt, maar dat de informatievoorziening voor de burgers onvoldoende is. Stel je heet Siebesma, maar je kunt aantonen dat je betovergrootvader dat schreef als Sybesma. Het is mogelijk om je naam in de oude Friese spelling om te zetten, maar in de folders van de burgerlijke stand over naamswijziging vertelden ze dat tot voor kort niet. En de statuten van een vereniging of stichting met een statutaire zetel in Friesland kunnen in het Fries worden opgesteld, maar dat staat nergens in folders die bij de notaris liggen.

Wat betekent het Europees Handvest voor bijvoorbeeld het Limburgs?

Het Handvest heeft het Limburgs maar ook het Saksische erkend als een minderheidstaal die voor bescherming in aanmerking komt. Maar deze regionale talen genieten een lagere bescherming dan het Fries. Als deze talen zich verder ontwikkelen en als er bijvoorbeeld bij Provinciale Staten Limburgs gesproken gaat worden, kan deze regionale taal misschien in de toekomst dezelfde bescherming krijgen als het Fries.

Michel Knapen

Niet iedere Fries is gelukkig met het gebruik van de Friese taal in het recht en bestuur

gedachte: er zijn meer lokale dialecten, waarvoor ook geen speciale regels zijn. Waarom moeten we het Fries wel regelen? Er waren Friezen die een Friestalige trouwakte wilden en Den Haag redeneerde: dan willen ze binnenkort ook Friese overlijdensakten en andere officiële papieren in het Fries. Zo maakte Den Haag het probleem onnodig groot en politici zeiden vervolgens: dit 'grotere' is niet mogelijk. Ook wees men op het belang van rechtseenheid en dus ook van eenheid van taal. Bovendien zou het Fries problemen opleveren voor rechterlijke ambtenaren die van elders kwamen maar in Leeuwarden werden gestationeerd. Maar dat argument ging niet op: Fries kun je in drie maanden leren verstaan en rechterlijke

gemeenten schriftelijke stukken in het Fries opstellen, wat niet was verboden maar ook niet toegestaan. Fries wordt dan meer en meer vast gebruik. Begin jaren negentig wordt dat wettelijk mogelijk gemaakt met enkele bepalingen in de Algemene wet bestuursrecht.

Overigens is niet iedere inwoner van Friesland daarmee zo gelukkig. In de discussie uit die jaren zie je een tionale 'querulanten' opduiken dat boze brieven stuurt en rechtszaken begint. Het is de tragiek dat de voorstanders van het Fries de status quo niet wisten te doorbreken en de tegenstanders juist datgene realiseerden wat ze niet wilden. Zo gaf de rechter die het Fries in zijn zittingszaal verbood uiteindelijk het startschot tot een wettelijke regeling

CAPITA SELECTA – EUROPA

Machtige hoedster

Jacques Delors heeft de EU ooit omschreven als een 'niet geïdentificeerd politiek object'. Die opmerking geldt ook voor de Europese Commissie, schrijft Michel Theys in het jongste nummer van *Europabericht*. De titel van zijn artikel – De Commissie: tussen mythe en werkelijkheid – belooft een pittig verhaal over 'de echte motor van de Europese constructie', maar Theys maakt die belofte niet waar. Wat hij wel doet: een verdienstelijke beschouwing over de ontstaansgeschiedenis van de EU, beginnend bij de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, ruim 52 jaar geleden en over de positie en bevoegdheden van de EU-Commissie anno 2004. Over politieke UFO's heeft Theys het verder niet meer; hij maakt wel duidelijk hoe autonoom en machtig de Commissie is, als enige instantie met initiatiefrecht, advocaat van de communautaire belangen en hoedster van verdragen.

In dezelfde editie van *Europabericht* worden de 25 nieuwe EU-Commissarissen, die op 1 november aantreden, geportretteerd. De lezer die op

'human interest' uit is, vindt niet veel van zijn gading in dit overigens heel informatieve overzicht. Maar hij weet nu wel dat meneer Buttiglione (Justitie, vrijheid, veiligheid) een streng katholieke filosoof is die verzet is op Toscaanse sigaren, mevrouw Grybauskaitė (financiële programmatie en begroting) een zwartband-karateka is en dat meneer McCreedy (interne markt) de bijnaam Champagne-Charlie draagt vanwege zijn voorliefde voor eten, drinken en casino's.

Europabericht, nr. 289. Uitgave van de vertegenwoordiging in België van de Europese Commissie.

Benelux of Nevla?

De vijftigste verjaardag van het Benelux-verdrag nadert: in 2008 staan de partners voor de keuze om het verdrag, dat een looptijd van een halve eeuw heeft, te bestendigen of af te haken. De tijd dringt, want de totstandkoming van het verdrag nam jaren in beslag en waarom zou hernieuwing ervan wel in een vloek en een zucht kunnen worden geregeld? De vraag rijst of de samenwerking inmiddels niet is achterhaald. De

doelstellingen die de drie landen voor ogen hadden toen ze samenwerking zochten, zoals het vrij verkeer van goederen, personen en kapitaal, zijn grotendeels verwezenlijkt door de Europese Unie. Daar komt nog bij dat België in 1993 een staatkundige gedaantewisseling heeft ondergaan die het onmogelijk maakt om het verdrag zomaar te verlengen. De gemeenschappen en gewesten die deel uitmaken van de federale staat België kunnen zelf hun buitenlandse betrekkingen regelen. In Vlaamse kringen wordt de Benelux inmiddels al afgeschilderd als een gepasseerd station. De Belgische oud-ambassadeur Jan Hendrickx laat zijn gedachten gaan over de toekomst van het verdrag en komt uiteindelijk uit bij de vraag 'Is er ruimte voor een algemeen samenwerkingsverdrag tussen Vlaanderen en Nederland?' Een verdrag dat inzet op doelen die nog niet door de EU zijn verwezenlijkt en een aantal reeds gesmede banden, zoals de Taalunie en het cultureel verdrag van 1995, zou kunnen samenbinden.

Internationale Spectator, jaargang 58, nr. 10. Uitgave van Instituut Clingendael.

STAATSCOURANT

SINDS 1814

Redactie

Wvd. hoofdredacteur: drs. W.M.C. de Jong
Eindredacteur: P.C.M. Brouwers

Staats- en bestuursrecht/intellectuele eigendom/gezondheidsrecht/ondernemingsrecht:

drs. M.J. Fraanje (coördinator), drs. F.M. Boose, drs. S. van Delft, drs. H. Hauser, drs. F.M. van Lookeren Campagne, drs. P.N. Wierenga.
Arbeidsrecht/sociale zekerheid/fiscaal recht/omgevingsrecht/vervoersrecht: drs. M.R. van den Toorn (coördinator), drs. E.S.M. Mollink, drs. B.E. Nieuwenhuijsen, drs. C.H. van Rossum, drs. D.C.M. Vermeulen, drs. A.I. van der Werf, J.J.F.M. Zonneveld.

Officiële Publicaties: F. de Kroon (coördinator), C.B.P. van Kooij, J. Schogt.

Opmaak- en beeldredactie: A. van der Velde (coördinator), A.J. Frietman, Th.J.G. Kamps, J.M. Koorevaar, E.H. Masselink, R.M.C. van Zijl de Jong.

Vaste medewerkers: mr. A.E. van Almelo, mr. O.W. Brouwer, drs. W.F.L. Buschkens (Brussel), J. van Buuren, dr. R.F.W. Diekstra, drs. R.E. van Ditzhuyzen, prof. mr. J.F.M. Giele, drs. F.J. de Graaf, mr. K. de Greef, mr. F.A. Peppelenbosch, drs. E. Sanders.

Nieuwsvijvers: ANP, Fiscanet en Cerberus.

Redactieadministratie: C.L. van der Meulen-van Beek

Redactieadres:

Redactie Staatscourant
Postbus 20020, 2500 EA Den Haag
Bezoekadres: Prinses Beatrixlaan 116,
2595 AL Den Haag
telefoon: 070-378 96 39; fax: 070-385 55 05
e-mail: staatscourant@sdu.nl
internet: www.staatscourant.nl

Dit beeldmerk verwijst naar de beschikbaarheid van brondocumenten bij een bepaald artikel. De documenten zijn te raadplegen via www.staatscourant.nl.

Advertentieafdeling:

P.G.J.M. Driessen
Een brochure met tarieven en voorwaarden van advertenties wordt op aanvraag toegezonden. Kopij voor advertenties richten aan: Advertentieafdeling Staatscourant, Postbus 20020, 2500 EA Den Haag
telefoon 070-378 93 79; fax 070-385 27 89
e-mail: adv.staatscourant@sdu.nl

Op alle opdrachten tot plaatsing van advertenties in de Staatscourant zijn de Advertentievoorwaarden Staatscourant van toepassing, gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel Haaglanden onder nummer Hr. 27124000. Eventuele Algemene Voorwaarden van de opdrachtgever worden niet aanvaard.

Abonnementen: De Staatscourant verschijnt op werkdagen. De prijs van een jaarabonnement bedraagt € 312,50; kwartaalabonnement: € 84,25. De prijs van een los nummer is € 3,75.

Sdu Klantenservice: Abonnementenadministratie, verkoop losse publicaties, klachten over verzending en facturering: Postbus 20014, 2500 EA Den Haag; telefoon 070-378 98 80; fax: 070-378 97 83; e-mail: sdu@sdu.nl

Uitgever:

M.O.D. Scholten MBA MM (070-378 94 52)

De Staatscourant is een uitgave van Sdu Uitgevers bv, Den Haag.

Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Sdu Uitgevers bv c.q. de betreffende auteur. De publicatierechten van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie zijn geregeld met Beeldrecht te Amstelveen.

ISSN 1566-7235